

SPRAWOZDANIA

KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWA *POLITYKA RODZINNA W UNII EUROPEJSKIEJ* (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II — Lublin, 23 maja 2011 r.)

W dniu 23 maja 2011 roku w auli im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona polityce rodzinnej w Unii Europejskiej. Została ona zorganizowana przez Katedrę Życia Społecznego Rodziny Instytutu Nauk o Rodzinie KUL. Konferencja była pokłosiem wizyty delegacji Instytutu Nauk o Rodzinie KUL w siedzibie Parlamentu Europejskiego w dniach 8–11 listopada 2010 r. na zaproszenie grupy posłów Parlamentu Europejskiego. Wizyta ta związana była z serią wykładów i spotkań poświęconych planom polityki unijnej wobec obszarów wiejskich w Polsce w latach 2014–2020. Przeprowadzone analizy doprowadziły do konstatacji, iż założenia wspomnianej polityki mogą doprowadzić do zubożenia znacznej części rodzin mieszkających w środowiskach wiejskich i pogłębiać przez to problem ich społecznego wykluczenia. Zagadnienie to stało się przedmiotem konferencji zorganizowanej w KUL przez uczestników wizyty w Parlamencie Europejskim — ks. prof. dr. hab. Jerzego Koperka i ks. dr. Włodzimierza Wieczorka.

Przybyłych do Auli Kardynała Stefana Wyszyńskiego uczestników i gości powitał Ks. prof. dr hab. Mirosław Kalinowski, Dziekan Wydziału Teologii KUL. Ukazując wagę podjętej tematyki, podkreślił znaczenie rodziny dla rozwoju społeczeństwa. Jako najmniejsza, lecz najważniejsza komórka życia społecznego rodzina powinna stanowić najważniejszy podmiot i przedmiot polityki państwa i Unii Europejskiej.

Konferencja podzielona została na dwie sesje oraz panel dyskusyjny z udziałem wszystkich prelegentów. Moderatorem pierwszej sesji oraz panelu dyskusyjnego był ks. prof. dr hab. Jerzy Koperka, a moderatorem drugiej sesji ks. dr Włodzimierz Wieczorek. W pierwszej sesji prelegenci skupili się na założeniach i możliwych efektach polityki unijnej dla rodzin ze środowisk wiejskich w latach 2014–2020. Druga sesja poświęcona została konkretnym rozwiązaniom polityki społecznej i ustawodawczej w krajach reprezentowanych przez prelegentów.

Pierwszą sesję rozpoczynał wykład, który zawierał treści przygotowane przez dr. Czesława Siekierskiego, Posła Parlamentu Europejskiego. Referat, który pod nieobecność Posła odczytał ks. mgr Piotr Hartkiewicz, został poświęcony *Strategii rozwoju wsi w polityce Unii Europejskiej (2014/20)*, ukazując jej szanse i zagrożenia dla rodziny. Autor referatu przedstawił szereg danych statystycznych, z których wynikało, że 14 milionów Polaków zajmujących się obecnie rolnictwem w blisko 2,5 mln gospodarstw rolnych całego kraju daje Polsce pierwsze miejsce wśród krajów Unii pod względem liczby mieszkańców wsi. Jednak postępująca industrializacja oraz rozwój techniki oznacza redukcję zatrudnienia w tym sektorze gospodarki. Liczba ludności zamieszkującej tereny wiejskie zmniejszyła się aż o 4,5 %, z 20% całej populacji do zaledwie 15,5%. Wynika to głównie z migracji do miast, ale także z powolnego procesu starzenia się społeczeństwa. Kultura wsi powoli podlega procesowi zamierania. Degraduje się wiejska infrastruktura i zanikają lokalne tradycje i obyczaje, co pociąga za sobą zmiany w mentalności mieszkańców wsi. Poseł PE zauważył,

iz polityka unijna, której istotnym elementem jest ograniczanie dofinansowania społeczności wiejskiej w latach 2014–2020, może spowodować znaczące zubożenie tej części społeczeństwa. Może to skutkować jeszcze większym rozwarstwieniem społecznym w Polsce i pauperyzacją dużej części mieszkańców wsi, która najbardziej dotknie dzieci i młodzież z tych środowisk.

Kolejny wykład wygłosił dr Marian Apostoł, poświęcając go możliwościom wykorzystania pomocowych instrumentów unijnych w środowiskach wiejskich. Prelegent ukazał obecny etap polityki w perspektywie dokonujących się zmian strukturalnych i społecznych w Europie. Zwrócił uwagę na wkład EWG w zrównanie standardów życia na polskiej wsi z obowiązującymi na Zachodzie. Realizowano to w rozmaitych projektach z początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, zorientowanych na pomoc regionom szczególnie zaniedbanym, zwłaszcza w Polsce wschodniej. Miało to związek z planowanym przyjęciem Polski w strukturę Unii Europejskiej. Ważnym przedsięwzięciem okazał się program umożliwiający młodym kobietom kształcenie dla ich wygodniejszego życia w przyszłości. Następnie dr M. Apostoł, mający doświadczenie jako wojewoda małopolski, a obecnie wieloletni ekspert konsultantów funduszy europejskich w Parlamencie Europejskim, omówił aspekt administracyjno-prawny pozyskiwania środków unijnych przez rolników i organizacje rolnicze. Wskazał na Traktat Rzymski i Traktat Lizboński jako podstawę myślenia o poruszanych przez niego kwestiach. Podsumowując, prelegent przypomniał o projektach realizowanych w ramach polityki Unii Europejskiej, wskazał możliwości korzystania z nich oraz zachęcał do propagowania działań pomocowych Wspólnoty Europejskiej.

Merytorycznym uzupełnieniem tej części konferencji był wykład zatytułowany *Polityka rodzinna Unii Europejskiej — wyzwania i dylematy*, wygłoszony przez ks. prof. dr. hab. Jerzego Koperka, kierownika Katedry Życia Społecznego Rodziny. Osadził on treści polityki społecznej w kontekście rodziny. Podstawowe aspekty referatu obejmowały omówienie modelu europejskiej polityki rodzinnej; ochronę praw rodziny w Unii Europejskiej; prawodawstwo rodzinne w polityce wybranych państw członkowskich Unii Europejskiej; współczesne zagrożenia i nadzieje dla rozwoju rodziny.

Prelegent podkreślił, iż politykę rodzinną w UE cechują: po pierwsze, promowanie równych praw i obowiązków kobiet i mężczyzn w życiu rodzinnym, zawodowym i publicznym; po drugie, uznanie praw małżonków do decydowania o liczbie posiadanych dzieci i formie związku małżeńsko-rodzinnego; po trzecie, postulowanie, by obowiązki opiekuńczo-wychowawcze były bardziej równomiernie rozłożone między kobiety, mężczyzn, pracodawców i społeczeństwo. W tym kontekście podkreślono w referacie, iż model europejskiej polityki rodzinnej został oparty na dwóch przesłankach: po pierwsze, w Unii Europejskiej podkreśla się znaczenie rodziny dla wszechstronnego rozwoju i postępu społecznego; po drugie, przyjmuje się konieczność inwestowania w młode pokolenie jako warunek wzrostu gospodarczego w Europie.

W wystąpieniu zauważono, iż brak w prawie wspólnotowym działu w postaci prawa rodzinnego utrudnia ustalenie pojęcia rodziny, a co za tym idzie również zdefiniowanie i ochronę należnych jej praw w wymiarze podmiotowym i przedmiotowym. W ustawodawstwie unijnym ochrona rodziny realizowana jest natomiast w sposób pośredni poprzez ochronę jej elementów składowych: małżeństwa, kobiety matki i dziecka. Integralność rodziny jako podstawowej społeczności ludzkiej nie jest więc w prawie wspólnotowym wszechstronnie zagwarantowana. Prelegent zauważył jednak, że Unia Europejska rodzinę traktuje głównie jako wspólnotę gospodarczą i z tej perspektywy chroni jej prawa. Natomiast zasadnicze kompetencje w zakresie prawa rodzinnego przekazała państwom członkowskim, które we własnym zakresie winny ustalać szczegółowe rozwiązania w ramach ustawodawstwa krajowego.

W referacie podkreślono również podstawową rolę rodziny w procesie jednoczenia się Europy. Wyakcentowano w ramach polityki rodzinnej poszczególnych państw Unii Europejskiej dwa kierunki działań. Pierwszy z nich dotyczy rozumienia polityki jako łącznika między rodziną a społeczeństwem, co w konsekwencji oznacza konieczność zaangażowania się rodziny w życie

publiczne, a zwłaszcza własne środowisko lokalne. Drugi kierunek działań odnosi się do polityki społecznej, w ramach której państwo wspiera rodzinę w realizowaniu jej podstawowych funkcji.

Uzupełnieniem tego wykładu był referat ks. dr. Zdzisława Jancewicza zatytułowany *Prawa podstawowe odwołujące się do rodziny w Karcie Praw Podstawowych*. Zwrócił on uwagę, iż coraz ściślejsza współpraca państw członkowskich na różnych płaszczyznach doprowadziła do objęcia regulacją prawną obszaru praw człowieka. To było impulsem do opracowania Karty Praw Podstawowych, w której zebrano i usystematyzowano w jednym akcie prawnym podstawowe prawa człowieka, skoncentrowane wokół podstawowych wartości jak: godność, wolność, równość, solidarność oraz praw obywatelskich. KPP została uroczystie proklamowana 7 grudnia 2000 roku w Nicei podczas prac Rady Europejskiej przez premierów rządów wszystkich państw UE. W pierwotnym zamiarze KPP miała stanowić część Traktatu konstytucyjnego UE, ostatecznie jednak stało się inaczej. Punktem zwrotnym dla prawnego znaczenia KPP było wejście w życie Traktatu Lizbońskiego. Zgodnie bowiem z art. 6 TUE od wejścia w życie tego traktatu 1 grudnia 2009 roku, KPP ma moc wiążącą dla organów europejskich i państw członkowskich. Prelegent wyjaśnił znaczenie ustawodawstwa unijnego i krajowego w odniesieniu do problematyki rodziny oraz zasady nadrzędności określonych praw, np. w odniesieniu do zapisu art. 9 KPP, który budzi obawy nt. możliwości wprowadzenia na gruncie prawa polskiego legalizacji związków osób tej samej płci. Odwołując się do Konstytucji RP ks. dr. Z. Jancewicz wskazał, iż w jej świetle małżeństwem jest związek mężczyzny i kobiety, a kodeks rodzinny i opiekuńczy stanowi, że są oni obowiązani do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez zawarcie małżeństwa założyli, osoby tej samej płci nie mogą, ani zawrzeć małżeństwa, ani założyć rodziny. Autor wystąpienia zaznaczył swoje obawy związane z tym, że taki zapis w KPP nadwątlił koncepcję małżeństwa i pojęcie rodziny.

W drugiej sesji, która rozpoczęła się o godzinie 11.25 wykłady wygłosili prelegenci reprezentujący różne kraje, wskazując na wybrane aspekty polityki państwa wobec małżeństwa i rodziny. Prof. dr Renate Oxen-Knecht z Katolickiego Uniwersytetu w Eichstätt-Ingolstadt poświęciła wykład problematyce: *Więcej praw dla ojców — analiza i ocena niemieckiego prawa konstytucyjnego*. Poddała ona analizie i ocenie wybrane wyroki Federalnego Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w kwestii praw ojców do opieki nad dzieckiem w sytuacji braku związku z matką dziecka oraz wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w kwestii prawa biologicznego, lecz nieprawnego ojca do kontaktów z dzieckiem.

W pierwszym przypadku sytuacji prawnej ojców chodzi o wspólne lub wyłączne prawo pozamałżeńskiego ojca — a więc ojca, który w chwili urodzin dziecka nie był formalnie związany z matką — do opieki nad dzieckiem. Prawo do realizacji praw i obowiązków ojcowskich zostało uznane na podstawie sądowego orzeczenia. W drugim przypadku chodzi o kwestię, czy rodzony ojciec dziecka, nie będący ojcem prawnym, dysponuje prawem do kontaktów z dzieckiem, a więc czy może się z dzieckiem spotykać w przypadku, gdy matka nie chce na to pozwolić. Sytuacja taka powstaje wtedy, gdy matka w momencie porodu jest zamężna, lecz jej mąż nie jest naturalnym ojcem dziecka. Według niemieckiego prawa o pochodzeniu, ojcem prawnym dziecka jest w każdym przypadku mąż matki (§ 1592 nr 1 kodeksu cywilnego), chyba że ojcostwo zostanie podważone. W odniesieniu do dzieci, które urodzone zostaną w małżeństwie, rodzice posiadają wspólne prawo do opieki. Analizując wspomniane przypadki, prof. R. Oxen-Knecht wskazała potrzebę zwiększenia w ustawodawstwie Niemiec uprawnień biologicznych ojców w odniesieniu do ich dzieci.

Kolejny wykład został poświęcony polityce rodzinnej na Słowacji. Wygłosił go ks. prof. dr hab. Stanisław Vojtko, założyciel i dyrektor Instytutu Rodziny w Bratysławie. Prelegent analizował ogólny wpływ wstąpienia Słowacji do Unii Europejskiej na kulturę kraju i społeczeństwo, w tym na kondycję moralną małżeństwa i rodziny. Podkreślił, że wolność nie została w życiu społecznym pozytywnie zagospodarowana, stąd w wyniku procesu laicyzacji pojawiają się na Słowacji także problemy w wymiarze życia małżeńsko-rodzinnego. Zauważa się wzrost liczby rozwodów, popularyzowane są związki cywilne, a często również związki nieformalne. Prelegent jednak wskazał na pozytywny wpływ nauki społecznej Kościoła i duszpasterstwa rodzin dla propagowania

chrześcijańskich zasad etycznych w społeczeństwie słowackim. Dostrzegł również potrzebę aktywnej polityki rodzinnej ze strony państwa.

Kolejna prelekcja była autorstwa prof. dr Jurija Podlisnyja, wykładowcy etyki filozoficznej i dyrektora Instytutu Rodziny i Życia Małżeńskiego Ukraińskiego Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie. Tematem wystąpienia była polityka rodzinna na Ukrainie. Prof. J. Podlisnyj ukazał dynamikę zmian ustawodawstwa dotyczącego małżeństwa i rodziny na Ukrainie w perspektywie historycznej. Omawiając obecną sytuację, zauważył postępujące przemiany obyczajowe i kulturowe, które wyrażają się obecnie m.in. w zwiększającej się ilości rozwodów czy w swoistym buncie młodego pokolenia przeciwko małżeństwom.

Ostatnie wystąpienie zaprezentował redaktor Bartosz Marczuk, współtwórca rządowego programu polityki rodzinnej powstałego w 2007 r. ministra pracy i polityki społecznej, ekspert Instytutu Sobieskiego zajmujący się polityką społeczną oraz dyrektor Działu Kraj Dziennika Gazety Prawnej. Prelegent na początku swojej wypowiedzi stwierdził, iż w polskiej polityce rodzinnej istnieje pilna potrzeba rewolucyjnych zmian na rzecz rozwiązań społecznych i prawnych bardziej przyjaznych rodzinie, które nie mogą ograniczyć się do drobnych korekt ustawodawczych. Od prorodzinnej polityki rządu uzależnia on poprawę sytuacji w kraju. Prelegent wskazał na liczne zaniechania w tej dziedzinie, co w konsekwencji jest szkodliwe zarówno dla rodzin, jak i rynku pracy czy gospodarki. Red. B. Marczuk widzi konieczność rozwiązań systemowych w polityce rodzinnej i wcielenia w życie całego katalogu działań, wśród których wymienił m.in. ustawę złobkową. Autor podkreślił także potrzebę długofalowej polityki i spójnej wizji, opartej na eksperckich wskazaniach, i cierpliwości w ich realizacji.

Konferencja zakończyła się panelem dyskusyjnym zatytułowanym *Polityka rodzinna w kontekście wyzwań współczesnej Europy: pro- czy anty-rodzinna*. Udział w nim wzięli zarówno prelegenci, jak i licznie przybyli uczestnicy.

ks. Jerzy Koperek, KUL Lublin
ks. Włodzimierz Wieczorek, KUL Lublin